

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАПОРІЗЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ЛІЦЕЮ № 23

Наразі стрімко розвиваються системи засобів масової інформації та комунікації, що порушує нагальну потребу у цілеспрямованій підготовці людини до вмілого, адекватного і безпечного користування ними. Про актуальність цього питання свідчить уже те, що взаємодія учнів з найрізноманітнішими ЗМІ (преса, радіо, кіно, телебачення, особливо Інтернет) забирає все більше їх вільного часу. Мас-медіа мають великий вплив на освіту молоді, зазвичай стаючи основним чинником її соціалізації, стихійного соціального навчання. Споживаючи недоброякісну медіапродукцію, сучасне покоління спотворює своє уявлення про світ, норми і моральні засади взаємодії людей, розвиває різні форми медіазалежності. Учителям як одній з провідних сил, що формує особистість школяра, потрібно будувати урок так, щоб відповідати вимогам сучасного суспільства, адже пріоритетним завдання реформації освіти в Українській державі є «виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинутих країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад»

Медіаграмотність не є новим поняттям для українських педагогів. Навчання базових навичок медіаграмотності є частиною наскрізних компетентностей, закладених у концепцію Нової української школи. А новий Державний стандарт базової середньої освіти для громадянської та історичної галузі закладає системне навчання медіаграмотності та критичного мислення. Водночас розуміємо, що зараз медіаосвіта в Україні перебуває на етапі формування як явища послідовного, з тяглістю і наступністю. У контексті російської-української війни та інформаційної агресії Росії медіаграмотність посідає особливе місце. Сьогодні в закладах загальної середньої освіти медіаграмотність може вивчатися як предмет варіативної складової або ж бути інтегрованою у викладання предметів базового навчального плану.

Концепція впровадження медіаграмотності в Україні [14] визначає основні завдання медіаосвіти:

- підвищення рівня особистісної медіаграмотності — це покращення людських знань, розуміння та ставлення, які дозволяють споживачам: ефективно та безпечно використовувати медіа, робити свідомий вибір, розуміти природу вмісту медіаінформації, критично приймати рішення та вміти використовувати новітні комунікаційні технології та медіасистеми, що призводить безпечного споживання інформації;
- формування медіаімунітету, що дозволяє особі протистояти агресивному та руйнівному впливу медіа, а також забезпечує психічне здоров'я людини при споживанні медіапродуктів;

- сприяння розвитку критичного мислення, рефлексії — це психологічні механізми забезпечення свідомого споживання медіапродуктів та здатність саморегуляції взаємодії із медіа, засновані на ефективному позиціюванні медіапростору та розумінні власних медіапотреб. Комплексні та критичні інтерпретаційні характеристики сприйняття медіа розвивають здатність протистояти зовнішній інформаційній агресії та пропаганді, деструктивному медіаінформаційному впливу;
- покращення навички самотійно створювати творчість у медіа шляхом компетентного самовираження та виконання життєвих завдань, розвиток патріотизму, української самосвідомості, згуртованості, солідарності, особливо подолання соціальних наслідків військових дій;
- формування професійних аспектів медіакультури в особистості, тобто поглиблення знань щодо: аудіо- та візуальної культури (телебачення, 11 музичні композиції) та вироблення естетичного смаку в сучасному мистецтві [14, с. 9].

На кожному етапі розвитку існують компетенції медіаграмотності, якими варто володіти, щоб мати високий рівень освіти в медіа[16]:

- мати базові навички розуміння роботи медіаприладів та девайсів;
- вміти знаходити, досліджувати та аналізувати інформацію, використовуючи критичне мислення;
- самотійно створювати креативні медіа та їх поширювати;
- розуміти як медіа працюють, які бувають цілі та види меседжів;
- вести комунікацію через засоби масової інформації;
- володіти інструментами перевірки інформації;
- визначати джерела медіатекстів та правильно інтерпретувати зміст; 12
- вміти розрізняти дезінформацію, місінформацію та фейки;
- рефлексувати щодо власного використання медіа

Для вчителів стануть в пригоді модельна навчальна програма «Основи медіаграмотності» для учнів 5-6 класів [13], модельна навчальна програма інтегрованого міжгалузевого курсу «Основи медіаграмотності» для учнів 7-8 класів [14], навчальна програма для учнів 8(9) класів «Основи медіаграмотності» (пропедевтичний курс) [6], а також посібник «Основи медіаграмотності» [15], що містить плани-конспекти занять відповідно до тем програми, основні та додаткові ресурси і матеріали.

Уроки літератури, художньої культури, історії, інформатики, мистецтва дозволяють якнайкраще забезпечити інтеграцію медіаграмотності у предмети базового навчального плану завдяки добиранню інформації з інтернету,

формуванню завдань із використанням медіапродуктів, виготовленню власної медіапродукції.

На уроках предметів природничої освітньої галузі можна пропонувати учням інтерпретувати схеми, графіки, діаграми, інфографіку, табличні дані та, навпаки, на підставі текстової інформації або числових даних створювати графіки, діаграми тощо. Також використання інтерактивних, проєктних, інформаційно-комунікаційних технологій, технологій розвитку критичного мислення поступово підвищуватиме медіакультуру учнів та самого педагога. Мета інтегрованих завдань із медіаграмотності – розвивати в дітей критичне мислення, учити їх формувати власну думку, висловлювати її, аналізувати медіапродукти, а також краще розуміти типи медіа, які вони застосовують щодня.

Учитель може запропонувати учням підготуватися до уявного інтерв'ю з відомим письменником чи героєм книжки; переглянути фрагменти екранізацій книжки різних років. Крім того, на всіх уроках важливим є навчити дітей уважно ставитися до підбору інформації в інтернеті, дати їм можливість аргументувати, чому обиралися саме ці джерела для підготовки до уроку. Участь школярів у виготовленні власної медіапродукції (мультимедійних презентацій, буклетів, альбомів, відеороликів тощо) розвиває їхню творчість, комунікативність, креативність. Головна мета таких завдань – спонукати до активного мислення, уникати пасивного споживання інформації.

Учителям варто пропонувати учням домашні завдання, що мотивують до створення власної медіапродукції:

- підготувати комікси за мотивами літературних творів. Правил безпеки тощо;
- прорекламувати художній твір, історичну епоху, туристичний об'єкт, дотримуючись всіх вимог, що висуваються до рекламного продукту (буктрейлер);
- створити мініфільм (анімаційний ряд);
- дібрати музику, яка б відповідала настрою поезії, твору мистецтва, передавала основну думку, відображала б внутрішній світ автора;
- опрацювати за допомогою інтернет-ресурсів додаткові джерела інформації про видатні постаті; створити домашню інтернет-сторінку (блог), на якій розмістити власні мініроздуми про видатну особистість;
- укласти бібліографію з теми, що вивчається, використовуючи паперові носії та мережеві ресурси;
- створити ментальну карту тощо.

Рекомендуємо використовувати творчі завдання (за матеріалами засобів масової інформації):

- добір інформації з певної теми з доступних джерел;
- ознайомлення з телепрограмою з наступним складанням анонсів передач за їхніми назвами;
- ранжування запропонованої інформації за її соціальною значущістю;
- складання тематичної добірки інформаційних матеріалів із газет і журналів з будь-якої тематики [12].

Медіаграмотність набула особливої важливості в контексті російської-української війни та інформаційної агресії Росії. На методичних ресурсах Академії української преси (<https://aup.com.ua/>) започатковано рубрику «Медіаграмотність в умовах війни», де вчительство може знайти нові розробки занять (<https://cutt.ly/Bwe8gnPP>). На базі онлайн-бібліотеки з медіаосвіти АУП є портал «Медіаосвіта та медіаграмотність» (<http://medialiteracy.org.ua>) як інтерактивна платформа для спілкування педагогів, де розміщено відео, новини медіаосвіти, електронну бібліотеку, календар подій, плани уроків, презентації тощо.

Під час вивчення курсу «Громадянська освіта» та інших предметів і курсів освітньої галузі на допомогу в навчанні учнів медіаграмотності та навичок критичного мислення стануть: посібник «Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін»; електронний посібник для вчителя «Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства».

Для організації та проведення ефективних практичних занять з актуальних громадянських тем курсу допоміжними будуть такі навчально-методичні ресурси: проект-курс «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», універсальний урок для учнів 8-11 класів «Медіаграмотність під час війни: як вистояти в інформаційному потоці» [16], розроблений також міжнародною організацією IREX у межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність»; «Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності» [1], розроблений міжнародною організацією IREX у партнерстві зі студією онлайн-освіти EdEra, що надає практичні навички медійної та інформаційної грамотності; посібник «Інфомедійна грамотність онлайн» [5], розроблений IREX в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», який містить вправи з інфомедійної грамотності для онлайн-навчання з розвитку навичок критичного сприйняття інформації, впевненого орієнтування в сучасному інформаційному світі та формування основ свідомого й відповідального медіаспоживання.

Сьогодні бібліотеки – це сучасні мультисервісні інформаційні центри, покликані виховувати компетентного медіа споживача в нових умовах інформаційного суспільства. Для бібліотекарів закладів освіти, які опікуються впровадженням медіаосвіти та медіаграмотності, корисними будуть посібники:

- «Медіаграмотність для бібліотекарів: практичний посібник» [3];

- «Практична медіаграмотність для бібліотек» [2].

Рекомендую також звернути увагу на освітні та просвітницькі ініціативи з медіаграмотності в Україні, які здійснюють численні громадські й міжнародні організації. Це, наприклад, Академія української преси, Детектор медіа, Інститут масової інформації, Інтерньюз-Україна, IREX (Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів), науково-популярний журнал «Куншт», платформи онлайн-освіти EdEra та Prometheus, ініціативи з верифікації інформації StopFake, «По той бік новин», VoxCheck, «БезБрехні», «Fake X», «Слово і Діло», «НотаЄнота» та чимало інших. У рамках цих проектів розроблено багато навчальних матеріалів, які можна використовувати під час освітнього процесу, проводяться різноманітні тренінги, майстер-класи, марафони тощо.

Щоб ефективно впроваджувати елементи медіаграмотності в освітній процес, вчителям потрібно постійно підвищувати і власний рівень медіакомпетентності. Для цього рекомендую провести Тиждень медіаграмотності та Тиждень безпечного інтернету у форматі циклів тематичних навчальних заходів, орієнтованих на учителів, а також учнів і їхніх батьків. Також на допомогу педагогам, які прагнуть більше дізнатися про медіаосвіту та розпочати впровадження її елементів під час освітнього процесу, методисти Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області зібрали медіатеку корисних матеріалів з медіаграмотності: посібників, навчальних програм, аудіо-й відеоматеріалів, вправ та ігор. Переглянути медіатеку можна за покликанням: <https://cutt.ly/HZW5Hbk>.

Всесвітній тиждень медіаграмотності та інформаційної грамотності проходить щорічно у другій половині жовтня, а День безпечного інтернету – у другий вівторок лютого. До цих дат можна приурочити проведення тематичних просвітніх і освітніх заходів: воркшопів, медіаграмотних уроків, марафонів безпечного інтернету, вікторин, квестів тощо. Учасниками можуть бути не тільки учні, а і їхні батьки та самі педагоги. Під час розробки таких заходів радимо використовувати матеріали, створені й зібрані в рамках Національного проекту з медіаграмотності «Фільтр»: https://filter.mkip.gov.ua/#mediaosvita_yak.

Список використаних джерел та літератури

1. Very Verified: курс з медіаграмотності. Програма змішаного навчання. URL: <https://verified.ed-era.com/ua>.
2. Власюк О., Потапова В., Срібна І. Практична медіа грамотність для бібліотек / за ред. О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 61 с. URL: <https://www.aup.com.ua/praktichna-mediagramotnistdlya-bibl/>.
3. Зоря Ю.М., Степанова Н.М., Потапова В.І. Медіаграмотність для бібліотекарів : практичний посібник. Навчальне видання / за ред. О.В.

- Волошенюк, Р.І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2021. 75 с.
URL: <https://www.aup.com.ua/mediagramotnistdlya-bibliotekariv/>.
4. Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти : збірник статей / редкол.: В.Ф. Іванов (голов. Ред.) та ін. Київ : Академія української преси, IREX, Центр вільної преси, 2021. 400 с.
5. Інфомедійна грамотність онлайн : посібник для тренера / за заг. ред. О. араненко / Розроблено в рамках проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». Київ : IREX, 2021. 400 с. URL: <https://cutt.ly/Swe8heMi>.
6. Коваленко П.О., Мокрогуз О.П. Навчальна програма для учнів 8(9) класів «Основи медіаграмотності» (пропедевтичний курс) / за ред. О.В. Волошенюк. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2017. 33 с. URL: https://www.aup.com.ua/uploads/Program_8_9_2017.pdf.
7. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/>.
8. Лист МОН №1/9530-22 від 19.08.22 року «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87596/.
9. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі : посібник для вчителя / Бакка Т., Голощапова В., Дегтярьова Г., Євтушенко Р., Іванова І., Крамаровська С., Мелешенко Т, Шкребець О. / за ред. О. Волошенюк, Г. Дегтярьової, В. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2017. 196 с.
URL: <https://www.aup.com.ua/mediagramotnist-ta-kritichne-mislen-2/#>
10. Медіаграмотність у початковій школі : посібник для вчителя /Волошенюк О.В, Ганик О.В., Голощапова В.В, Дегтярьова Г.А, Іванова І.Б., Кожанова А.Ю., Пиза Г.Ю., Шкребець О.О, Янкович О.І. / за ред. О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2018. 234 с. URL: <https://www.aup.com.ua/mediagramotnist-u-pochatkoviy-shkoli/>.
11. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк / за наук. Ред. В.В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
12. Методичні рекомендації щодо впровадження елементів медіаграмотності в освітній процес у 2021/2022 н.р. / уклад.: Філіп Ю.Л., Голєва А.О., Ташук Ю.Ю., Шепенюк І.М.
URL: https://drive.google.com/file/d/1cNIAwe_OJLkWL7Ti-i79vF5I-P_TjOqa/view.
13. Мокрогуз О.П. Модельна навчальна програма «Основи медіаграмотності» (5-6 класи) для закладів загальної середньої освіти /за ред. О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова, Р.І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної

URL: https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2021/10/Osnovy_MG_2021final.pdf.

14. Мокрогуз О.П., Желіба О.В. Модельна навчальна програма інтегрованого міжгалузевого курсу «Основи медіаграмотності» (7-8 класи) для закладів загальної середньої освіти / за ред. О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова, Р.І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 28 с. URL: <https://www.aup.com.ua/modelna-navchalna-programa-integro/>.

15. Основи медіаграмотності : Навчально-методичний посібник для вчителя 8(9) клас. Плани-конспекти уроків / за ред. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк, О.П. Мокрогуза. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2014. 190 с. URL: <https://www.aup.com.ua/book035/>.

16. Універсальний урок для учнів 8-11 класів «Медіаграмотність під час війни: як вистояти в інформаційному потоці».